

Instituția declarării judecătorești a morții în viziunea noilor Coduri – comparativ drept ceh/drept român

Antonia MLEZIVA*

Masterand

Facultatea de Drept

Universitatea de Vest din Timișoara

Abstract

The paper presents the impact of the repeal of the two codes, namely the Romanian Civil Code and the Romanian Civil Procedure Code, in matter of judicial declaration of death of a person. The major change in the Romanian law aimed at abandoning the institution of a disappeared person as mandatory procedure and self-contained, pre-opening of proceedings for a declaration of death of that person in court. Relatively contrary to our internal regulations are conducted throughout the declarative death in the Czech legal system.

Keywords: *person who has disappeared, declaration of death of a person in front of a court, the Czech legal system*

Rezumat

Lucrarea prezintă impactul abrogării celor două coduri, respectiv Codul civil și Codul de procedură civilă, asupra materiei declarării judecătorești a morții unei persoane. Schimbarea majoră în dreptul românesc vizează abandonarea instituției dispariției persoanei ca procedură obligatorie și de sine-stătătoare, prealabilă deschiderii procedurii de declarare a morții persoanei respective pe cale judecătorească. Relativ contrar reglementărilor noastre interne se desfășoară întreaga procedură declarativă de moarte în sistemul de drept ceh.

Cuvinte-cheie: *dispariția unei persoane, declararea judecătorească a morții, sistem juridic ceh*

* avocat.antoniamleziva@gmail.com

1. Noțiuni introductive

1.1. Despre conceptul de persoană fizică

Conceptul de persoană, îndeosebi cel de persoană fizică, a reprezentat și reprezintă în drept unul dintre elementele fundamentale pe temeiul căruia s-a construit universul juridic. Importanța deosebită a acestui concept este relevată și de faptul că în majoritatea lucrărilor antice despre drept, principala problemă examinată și prezentată a fost cea a persoanelor. Lucru de altfel firesc după părerea mea, întrucât tot ceea ce înseamnă drept, indiferent de ramură, are legătură, mai mult sau mai puțin, cu una dintre cele două mari concepte de persoană: fizică sau juridică; drept urmare, putem afirma, fără niciun fel de rețineră, faptul că orice construcție juridică este de neconceput fără prezența persoanei.

Noțiunea de *persoană* din terminologia juridică română este dobândită din termenul roman *persona* care, la rândul său provenea din cuvântul etrusc *phersu*, iar etimologic avea înțelesul de mască, rol sau personaj de teatru. După cum știm, dreptul roman împărțea oamenii în două categorii: liberi și sclavi¹. Erau considerați persoane numai oamenii liberi, adică fie cei care s-au născut liberi (*ingenui*), fie cei care au fost eliberați din sclavie (*liberti*); categoria sclavilor nu intra în noțiunea de persoană conform dreptului roman, întrucât sclavii erau considerați simple lucruri (*res*) asupra cărora stăpânul avea drept de viață și de moarte (*jus vitae necisque*).

Conceptul de *fizic* desemna corpul uman natural. Prin analogie, conceptul de *persoană fizică* desemna deci corpul oamenilor liberi².

M. Planiol a susținut că termenul persoană este o metaforă, împrumutată de antici din limbajul utilizat în teatru iar, în latină desemna masca care acoperă figura actorului, apoi termenul persoană a servit pentru a desemna ceea ce numim *rol* și cu acest înțeles a intrat în limbajul uzual.

1.2. Despre persoana fizică în dreptul ceh/român

În prezent Cehia îmbrățișează încă un sistem dualist, existând în legislație atât un Cod civil, cât și unul comercial, însă a fost deja elaborat și adoptat un noul Cod civil de factură monistă (unde vor fi inserate și contractele comerciale) care, teoretic, ar trebui să intre în vigoare în ianuarie 2014. Odată cu intrarea în vigoare a noului Cod civil ceh va intra în vigoare și un nou Cod comercial, ceea ce înseamnă că nu s-a renunțat definitiv la terminologia de comercial/comerțiant așa cum s-a întâmplat la noi în țară, precum și un nou Cod ce reglementează raporturile de drept internațional privat.

¹ *Instituțiile lui Iustinian*, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 16.

² F. Pavel, *Noul Cod Civil. Studii și comentarii*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 223.

Nici *de lege lata* și nici *de lege ferenda* nu există consacrată o definiție legală a conceptului de persoană fizică în dreptul ceh, la fel cum se întâmpla la noi anterior intrării în vigoare a noului Cod Civil, când persoanele erau reglementate în Decretul nr. 31/1954. Astfel că, doctrinei juridice i-a revenit rolul de a da o asemenea definiție, anume: *persoana fizică desemnează omul privit ca titular de drepturi subiective și obligații civile*³.

La ora actuală, în România noul Cod civil a reglementat expres în art. 25 definiția persoanei fizice: (1) *Subiectele de drept civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice.* (2) *Persoana fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile.*

1.3. Despre începutul și încetarea capacității de folosință a persoanei fizice

Atât dreptul român, cât și cel ceh au la origine o inspirație romană în materie de capacitate juridică, astfel că apare relevantă o scurtă expunere despre această noțiune din perspectiva dreptului roman.

Pentru ca o ființă umană să dobândească personalitate juridică, (capacitate de a avea drepturi și obligații) conform dreptului roman, se cereau a fi întrunite, cumulativ, trei condiții:

a) să existe faptul nașterii (prin excepție era considerat titular de drepturi și obligații, în anumite condiții, și copilul conceput, dar nenăscut – *infans conceptus*);

b) copilul născut să aibă formă omenească;

c) copilul să se nască viu (la început, această condiție se considera îndeplinită atunci când cel născut a țipat, după care, pentru că un copil se putea naște mut, s-a considerat că este îndeplinită condiția atunci când copilul a respirat).

În dreptul roman, regula generală după care se considera încetată capacitatea de folosință a unei persoane fizice era aceea că, pe data faptului decesului persoanei, înceta și capacitatea de folosință a persoanei fizice. Faptul decesului trebuie dovedit iar, dovada putea fi chiar și notorietatea decesului (*consentiens fama*), faima obștească. Cu toate acestea, exista o ficțiune juridică prin care persoana decedată era considerată că supraviețuiește până la acceptarea succesiunii de către erzii săi (*Hereditas personam defuncti sustinet*).

Capacitatea de folosință a unei persoane fizice, conform dreptului roman, înceta și în situația în care o persoană devenea sclav, deoarece, după cum am

³ G. Boroș, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ed. a III-a revizuită, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 411.

mai menționat deja, sclavii nu erau considerați persoane și drept urmare nu aveau capacitate juridică (*servi nullum caput habent*).

Dreptul roman a cunoscut și situația încetării capacității de folosință a celui dispărut. Astfel, în materie de divorț, dacă unul dintre soți nu primește vești de la celălalt soț vreme de cinci ani, căsătoria dintre ei era desfăcută, fiindcă era posibil ca absentul să fi murit⁴.

Pornind de la citatul „*dreptul roman este puntea care leagă civilizațiile pe coordonatele temporală și geografică*”⁵ ne întoarcem în zilele noastre și observăm următoarele aspecte:

Regula generală de începere a capacității de folosință și deci, a personalității umane este de la momentul nașterii. Prin derogare de la această regulă copilul încă nenăscut are capacitate de a dobândi drepturi de la momentul conceperii, conform vechiului adagiu *infant conceptur pro nato habetur, quoties de commodis ejus agitur*.

Încetarea capacității de folosință și deci a personalității juridice are loc, ca regulă generală, prin moartea naturală, moment în care, cel puțin la nivel teoretic, persoana fizică încetează a mai fi titular de drepturi și obligații. Constatarea decesului, atunci când vorbim despre o moarte naturală, se face fizic/direct prin examinarea cadavrului, iar dovada decesului se face prin certificat de deces emis de ofițerul de stare civilă.

2. Declararea judecătorească a morții

2.1. Scurte considerații istorice

Instituția declarării judecătorești a morții își are originea în Lex Corneliae de Captivis, edictată în anul 82-79 î.e.n., în epoca lui Sylla. Potrivit acestei legi, s-a decis că testamentul făcut de un prizonier înaintea capturării sale va produce aceleași efecte ca și cele din momentul decesului. În lege se presupune că prizonierul este considerat mort din momentul în care a fost făcut prizonier și că cel captiv pierde dreptul de cetățean și libertatea. Mai multe texte vorbesc că cel căzut captiv dobândește situația de sclav și, odată cu pierderea calității de cetățean pierde puterea paternală, tutela, dreptul de a testa, posesia lucrurilor iar căsătoria este considerată desfăcută. Este vorba deci despre o moarte juridică din momentul capturării sale.

Dacă prizonierul revenea la Roma el redobândea retroactiv drepturile sale ca și cum nu le pierduse niciodată. În această ipoteză, actele făcute de moștenitorii săi cu privire la bunurile sale erau considerate nule. Dacă însă avea loc decesul în captivitate actele făcute de moștenitori erau valabile. În ceea ce privește

⁴ S.G. Loginescu, *Elemente de Drept Roman*, vol. I, Ed. Curierul Judiciar, București, 1927, p. 202.

⁵ V.V. Popa, *Drept privat roman*, Ed. All Beck, București, 2004.

mariajul, la reîntoarcerea sa prizonierul nu putea decât să contracteze un nou mariaj cu aceeași femeie⁶.

Lex Corneliae și implicit instituția declarării judecătorești a morții a fost receptată și în provinciile romane încă din cele mai vechi timpuri. Astfel, în Codul Calimach, publicat la 1 iulie 1817, în art. 36⁷ se reglementau situațiile în care se prezuma moartea unei persoane, precum și introducerea unei cereri de a se constata faptul decesului.

2.2. Despre conceptul de declarare judecătorească a morții

Sintagma *declararea judecătorească a morții* desemnează atât instituția juridică care reglementează condițiile în care se poate declara decesul unei persoane fizice, cât și mijlocul juridic prin care se determină încetarea capacității de folosință a persoanei fizice, atunci când nu mai este posibilă constatarea directă a morții fizice.

Astfel că, în doctrină⁸, declararea judecătorească a morții a fost analizată pe două paliere: a) ca instituție juridică care cuprinde toate normele de drept substanțial și procedural și b) ca un mijloc prin care se poate obține încetarea capacității de folosință a persoanei fizice atunci când nu se poate constata, în mod direct, moartea fizică.

2.3. Declararea judecătorească a morții în România (conform noului Cod civil și a noului Cod de procedură civilă)

Sediul materiei instituției de declarare a morții unei persoane pe cale judecătorească o reprezintă art. 49-57 NCC și art. 943-950 NCPC.

Din analiza dispozițiilor art. 49 și 50 C. civ. rezultă că există două situații în care se poate dispune declararea judecătorească a morții și anume:

a) declararea judecătorească a morții în cazul celui dispărut în condițiile existenței unor indicii că cel dispărut a încetat din viață. Pentru a se dispune declararea judecătorească a morții sub această situație trebuie îndeplinite două condiții: existența unor indicii că cel dispărut a încetat din viață și scurgerea unui termen de cel puțin doi ani.

⁶ F. Pavel, *op. cit.*, p. 227.

⁷ Codul Calimach, art. 36: „Fiind îndoială de trăiește cel înstrăinat sau ba, are loc juridica prezumție pentru moartea lui, numai la următoarele întâmplări: a) dacă din vremea nașterii lui au trecut optzeci de ani și locul petrecerii lui nu se știe în curgere de zece ani; b) dacă fără cercetarea anilor, ce vor fi trecuți din vremea nașterii nu se știe locul petrecerii lui, în curgere de treizeci ani întregi și c) dacă s-au rănit de moarte în război, ori de s-au afla în vreo corabie și s-au primejduit, ori într-o altă primejdie de moarte și de atunci până la trei ani nu se știe de trăiește sau nu. În toate aceste întâmplări, poate să se facă cererea, ca prin stăpânire să se publicarisească moartea aceluia și să se orânduiască curator asupra averii lui după prevederea prescrișă”.

⁸ Gh. Beleiu, *Drept civil român. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 384.

Prin termenul *indicii* utilizat de legiuitor ar trebui avute în vedere toate evenimentele, altele decât cele prevăzute de art. 50 C. civ., care, prin natura lor, au pus sau ar fi putut pune în pericol viața celui dispărut, iar cel dispărut s-a aflat ori s-ar fi putut afla în locul în care respectivele evenimente s-au desfășurat, creându-se astfel o stare de incertitudine cu privire la existența în viață a celui dispărut.

Durata de doi ani de zile se calculează din ziua în care au existat ultimele indicii despre persoana dispărută. Dacă nu se cunoaște cu exactitate ziua, atunci termenul de doi ani curge de la sfârșitul lunii în care s-au primit informații ori indicii că cel dispărut era încă în viață. Dacă nu se poate identifica nici luna exactă, atunci termenul se calculează începând cu sfârșitul anului calendaristic, an în care existau ultimele indicii despre existența în viață a dispărutului.

b) declararea judecătorească a morții celui dispărut în împrejurări deosebite ce presupun existența decesului. Declararea judecătorească a morții sub această situație poate fi cerută în două cazuri: atunci când de existența unor împrejurări deosebite se poate prezuma că o persoană a încetat din viață iar de la producerea împrejurării deosebite s-a scurs un termen de cel puțin șase luni sau atunci când de existența unor împrejurări deosebite există certitudinea că s-a produs decesul unei persoane, dar cadavrul nu poate fi găsit ori identificat, caz în care acțiunea poate fi pornită fără a se mai scurge vreun termen.

Prin sintagma *împrejurări deosebite* ar trebui să înțelegem, așa cum și legiuitorul a exemplificat, situații de genul inundațiilor, cutremurelor, catastrofelor de cale ferată ori aeriană, naufragiului, războiului etc.

Interpretând prevederile legale în această materie se observă faptul că, în noua reglementare a dreptului românesc, nu se mai cere declararea prealabilă a dispariției persoanei, acest aspect constatându-se chiar în cadrul procesului de constatare judecătorească a morții celui dispărut.

Din punct de vedere procedural, trebuie specificat faptul că art. 53 NCC reglementează expres prezumția relativă conform căreia cel dispărut este socotit în viață dacă nu a intervenit o hotărâre de moarte rămasă definitivă. În consecință, instanța de judecată este ținută de această prezumție până la momentul la care se reușește răsturnarea ei.

Ca regulă generală, cererea de declarare judecătorească a morții poate fi formulată de orice persoană interesată și se depune în circumscripția instanței în care dispărutul a avut ultimul domiciliu. Se observă clar că prevederile art. 943 NCPC stabilesc doar competența teritorială a instanței de judecată, cea materială urmând a se stabili prin aplicarea regulilor de drept comun.

În doctrină s-a formulat opinia cum că ar fi competent material să judece o astfel de cerere Tribunalul, întrucât cererea de declarare a morții nu este dată în competența expresă nici a Judecătoriei, nici a Curții de Apel și nici a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Mai mult decât atât, fiind o procedură specială ce nu poate

fi încadrată la cerere dată de Codul civil în competența instanței de tutelă și de familie, singura instanță, conform acestei păreri, care ar trebui să judece astfel de cereri este Tribunalul⁹.

Doresc să-mi exprim opinia contrară celei menționate mai sus, în sensul că, din punctul meu de vedere instanța competentă material să soluționeze o cerere de declarare judecătorească a morții este Judecătoria. Eu aș analiza o astfel de cerere ca una referitoare la înregistrările în registrele de stare civilă [art. 94 pct. 1 lit. b) NCPC] cu motivarea că unul dintre efectele pe care le are admiterea unei astfel de cereri este acela că mențiunea în legătură cu decesul persoanei trebuie făcută în mod obligatoriu în registrul de stare civilă. Un alt argument în susținerea acestei opinii ar fi acela că și după legea veche, art. 36 din Decretul nr. 32/1954, competența de a soluționa în primă instanță o astfel de cerere aparținea Judecătoriei în raza căreia s-a aflat ultimul domiciliu al celui ce urma a fi declarat mort. În aceste condiții, care ar fi fost scopul pentru care legiuitorul de acum ar fi dorit să schimbe competența materială în această materie? Faptul că vorbim despre o procedură specială nu mi se pare un argument suficient; în plus, dacă intenția legiuitorului era aceea de a schimba competența materială a instanței de judecată în materia declarării judecătorești a morții, atunci acest lucru ar fi trebuit să fie prevăzut expres, spre exemplu în cadrul art. 95 Cod de procedură civilă sau ca un articol distinct în partea de tratare a acestei probleme, respectiv art. 943-950 C. pr. civ.

Mai mult decât atât, putem spune că acest gen de cerere nu este dat nici în competența expresă a Tribunalului, iar Judecătoria fiind instanță de drept comun, ea este competentă să judece toate cererile și procesele care nu sunt date prin text de lege în competența altor instanțe¹⁰.

În cazul în care moartea unei persoane este sigură, dar cadavrul acesteia nu poate fi găsit ori identificat, cererea de declarare a morții poate fi introdusă și la instanța în a cărei circumscripție a intervenit decesul. Vorbim astfel despre o competență alternativă de soluționare a unei cereri de acest gen.

Soluționarea cererii cuprinde trei faze, și anume: o fază prealabilă administrativă, o fază de judecată și faza de comunicare și înregistrare a declarării morții.

În faza administrativă se dispun o serie de măsuri prelabile de către președintele instanței, astfel: după sesizarea instanței, președintele va cere primăriei, comunei, orașului, municipiului sau sectorului municipiului București, precum și organelor poliției în a căror rază teritorială a avut ultimul domiciliu cunoscut cel dispărut să culeagă informații cu privire la acesta. Totodată, instanța de judecată are obligația să afișeze cererea de declarare a morții pe lângă ultimul

⁹ C.C. Dinu, *Proceduri speciale în noul Cod de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 76.

¹⁰ L. Cătuna, *Drept procesual civil. Parte generală*, Ed. C.H. Beck, București 2010, p. 70.

domiciliu cunoscut al celui dispărut, la sediul primăriei și la sediul instanței. De asemenea, instanța, din oficiu, va ordona publicarea într-un ziar de largă circulație a unui anunț despre deschiderea procedurii de declarare a morții, cu invitația ca orice persoană să comunice datele pe care le cunoaște în legătură cu cel dispărut. În același sens, instanța care judecă cererea de declarare a morții va sesiza și instanța de tutelă de la ultimul domiciliu cunoscut al celui a cărei moarte se cere a fi declarată, în perspectiva numirii unui curator. În cazul existenței bunurilor imobile în patrimoniul persoanei care urmează a fi declarată decedată, instanța va cere din oficiu notarea cererii de declarare a morții în cartea funciară, iar dacă respectiva persoană are calitatea de întreprinzător, cererea va fi înregistrată la Registrul Comerțului¹¹.

Toate aceste demersuri sunt dispuse înainte de a se fixa primul termen de judecată.

Faza de judecată începe prin citare. Persoana care urmează a fi declarată moartă se citează la ultimul domiciliu cunoscut și, de asemenea, se publică într-un ziar de largă circulație. Dacă persoana a avut un mandatar, va fi citat și acesta, pentru a da lămuriri instanței. Dacă a fost numit și curator conform art. 944 C. pr. civ., acesta urmează a fi citat, iar participarea procurorului la judecarea cereri de declarare a morții este obligatorie¹².

Prin hotărâre, implicit în dispozitivul hotărârii, trebuie să se stabilească data și ora la care a avut loc decesul. Dacă din probe nu rezultă ora decesului atunci se prezumă că decesul a avut loc în ultima oră a zilei stabilite a decesului și prin hotărâre se va stabili această oră. Dacă, totuși din probe, nu există suficiente informații și indicii despre ziua și ora decesului, atunci se consideră că decesul a avut loc, fie în ultima oră a ultimei zile din luna în care au provenit informațiile sau indiciile, fie în ultima oră a ultimei zile din anul în care au provenit informațiile sau indiciile¹³.

Faza ulterioară judecății include comunicarea și înregistrarea hotărârii declarative de moarte. Comunicarea hotărârii rămasă definitivă se realizează prin afișarea dispozitivului acesteia, timp de două luni, la sediul instanței, la domiciliul decedatului, la primăria din circumscripția căreia defunctul a avut ultimul domiciliu, la instanța de tutelă de la ultimul domiciliu cunoscut, la curator, dacă este cazul, și tot dacă este cazul, dispozitivul hotărârii definitive va fi notat în cartea funciară și va fi înregistrat la Registrul Comerțului.

De asemenea, se comunică la serviciul de stare civilă de la ultimul domiciliu cunoscut a celui decedat, pentru a se înregistra decesul.

¹¹ C.C. Dinu, *op. cit.*, p. 79.

¹² *Ibidem*, p. 80.

¹³ F. Pavel, *op. cit.*, p. 234.

Codul de procedură civilă prevede posibilitatea ca hotărârea declarativă de moarte să fie rectificată la cererea oricărei persoane interesate în cazul în care se dovedește că nu era posibil ca persoana declarată moartă să fi decedat la data menționată în hotărâre. Deși legea nu prevede expres, principiul simetriei ne determină să susținem că instanța competentă să soluționeze o astfel de cerere este chiar instanța care a pronunțat hotărârea rămasă definitivă. Hotărârea de rectificare a datei morții trebuie comunicată în aceleași locuri în care s-a comunicat hotărârea inițială, precum și la aceleași instituții care au făcut mențiunile necesare în acest sens.

Anularea unei hotărâri declarative de moarte este posibilă în situația în care cel declarat mort este în viață sau în cazul în care se constată existența unui certificat de deces. Judecarea unei astfel de cereri se face cu citarea persoanelor care au fost părți în procesul de declarare a morții și cu participarea procurorului. Acțiunea în anulare a hotărârii declarative de moarte se poate face oricând, ea fiind imprescriptibilă. Cu privire la admisibilitatea probelor în cererea de constatare a nulității hotărârii, pot fi administrate orice mijloace de probă în cazul în care persoana este în viață, fiind vorba de o situație de fapt, iar în cazul al doilea singurul mijloc de probă admis este înscrisul constând în actul de stare civilă sub forma certificatului de deces.

Efectele admiterii unei cereri de constatare a nulității unei hotărâri declarative de moarte vizează atât raporturile patrimoniale, cât și cele nepatrimoniale întreprinse în perioada de după declararea judecătorească a morții persoanei respective.

Pe latură patrimonială, cel care a fost declarat mort va putea solicita înapoierea bunurilor sale în natură sau prin echivalent, cu excepția situației în care bunurile se află la un dobânditor cu titlu oneros și de bună-credință, care nu este obligat să restituie bunurile astfel dobândite.

În privința efectelor nepatrimoniale, principalul efect este acela de înlăturare cu efect retroactiv a încetării capacității de folosință a persoanei fizice, cu excepția situației căsătoriei, anume: dacă soțul unei persoane declarate moarte s-a recăsătorit, iar ulterior este anulată hotărârea declarativă de moarte, noua căsătorie rămâne valabilă, dacă soțul celui declarat mort a fost de bună-credință, prima căsătorie considerându-se desfăcută pe data încheierii noii căsătorii.

2.4. Declararea judecătorească a morții în Republica Cehă (situația actuală și modificările pe care le aduce noul Cod civil ceh)

De lege lata, în comparație cu dreptul român, dreptul ceh prevede un termen mai scurt după trecerea căruia se poate cere declararea judecătorească a morții unei persoane fizice dispărute. Astfel, prevederile Codului civil ceh

statuează că în cazul în care o persoană este dispărută și există indicii că a încetat din viață, aceasta poate fi declarată moartă prin hotărâre judecătorească, la cererea oricărei persoane interesate, dacă a trecut un an de la data primirii ultimelor informații sau indicii din care rezultă că era în viață.

În situația în care persoana fizică dispăre în împrejurări deosebite, cum ar fi, de exemplu, cazul unui accident aviatic, instanța cehă poate declara la cerere moartea persoanei respective fără a mai fi nevoie de scurgerea vreunui termen.

Din punct de vedere procedural, diferențele în comparație cu sistemul nostru de drept nu sunt majore. Procedura declarării judecătorești a morții unei persoane în Cehia se desfășoară, pe scurt, astfel: orice persoană interesată introduce cererea de declarare judecătorească a morții la instanța competentă, care este din punct de vedere material Judecătoria, fără a îndeplini procedura prealabilă a declarării dispariției persoanei în cauză. Instanța analizează probele depuse la dosarul cauzei și dacă condițiile sunt îndeplinite (există indicii temeinice că persoana nu ar mai fi în viață și ultimele informații primite de la aceasta au fost în urmă cu mai mult de un an de zile) pronunță o hotărâre în care se stabilește faptul morții și data decesului. În situația în care cererea nu este motivată suficient/probată îndeajuns, instanța de judecată este obligată să suspende procedura și să numească un curator care să reprezinte interesele persoanei ce urmează a fi declarată decedată, ocupându-se de aflarea de informații despre persoana în cauză, prin diferite metode de publicare/afișare a procedurii declanșate timp de un an de zile, perioadă în care persoana asupra căreia s-a deschis procedura are posibilitatea, chiar este invitată, să se prezinte în fața instanței de judecată¹⁴.

De lege ferenda, adică odată cu intrarea în vigoare a noului Cod civil ceh, apare reglementată expres instituția dispariției unei persoane, ceea ce mă duce cu gândul la vechea noastră reglementare în materie, respectiv Decretul nr. 31/1954 întrucât procedura este aproape identică. Problema care s-a ivit în această materie este următoarea: nu există reglementată o perioadă de timp care trebuie lăsată să treacă pentru a fi introdusă cererea de declarare a dispariției unei persoane, situație ce ar putea genera diverse abuzuri în practică; de pildă cazul unui soț care nu ajunge acasă câteva zile din motive obiective, iar celălalt soț fiind de rea-credință introduce cererea de declarare a dispariției soțului, cunoscând faptul că dacă va fi declarat dispărut nu mai este necesar acordul lui spre exemplul pentru vânzarea unui imobil bun comun, sau pentru luarea unor decizii în privința situației copilului minor, care de regulă, se iau prin acordul ambilor părinți. Foarte important și de reținut este și faptul că nu se poate cere declararea dispariției unui soț în vederea promovării ulterioare a acțiunii de divorț.

¹⁴ F. Ondřej, *Prohlášení za mrtvého*, Ed. Trade Links, Praga, 2010, p. 17.

Pentru a nu se crea astfel de situații în practică și pentru a se evita eventualele abuzuri, ideal ar fi ca legiuitorul ceh să intervină și să modifice prevederile noului Cod civil din acest punct de vedere anterior intrării sale în vigoare.

Mergând mai departe, declararea morții unei persoane pe cale judecătorească se va face, conform viitoarei reglementări cehești, în etape, așteptându-se în funcție de situație de la 3 la 20 de ani. Perioada se va calcula în funcție de cât de sigure sunt indiciile care arată că persoana dispărută nu ar mai fi în viață. Aici, din nou, există o oarecare lacună pentru că nu se arată nici măcar exemplificativ ce fel de indiciu ar determina o așteptare de 3 ani și care de 20? Dacă nu se va interveni și aici cu completări, probabil, practica va fi cea căreia îi va reveni sarcina de a stabili în timp detaliile.

Faptul că a fost prelungită perioada de așteptare până când o persoană poate fi declarată pe cale judecătorească decedată subliniază, din punctul meu de vedere, importanța vieții unei persoane nu doar la nivel filosofic ci, iată că, și la nivel juridic.

3. Concluzii

Fără a avea pretenția de a fi acoperit numeroase și complexe aspecte pe care tema tratată o presupune, m-am oprit doar la o scurtă prezentare a celor mai importante schimbări pe care noile coduri le-au adus în materia declarării judecătorești a morții unei persoane.

Aspectele prezentate din legislația cehă reprezintă o viziune puțin diferită pe care o are un legiuitor dintr-un alt stat membru, anume aceea de a îngreuna o astfel de procedură specială în timp ce legiuitorul român încurajează ca astfel de situații juridice să fie soluționate cu celeritate, într-o formă simplificată și după reguli derogatorii. Faptul că procedura de declarare judecătorească a morții devine mai amplă în sistemul de drept ceh așa pune-o, mai de grabă, pe seama unei protecții mai mari acordată persoanelor care sunt prezumate a nu mai fi în viață, deci implicit o mai mare protecție acordată vieții în raport cu principiul celerității care guvernează procedurile judiciare în general.

Omul este o ființă complexă iar existența lui pe pământ influențează evoluția tuturor sistemelor, reprezentând o bază și pentru lanțul trofic juridic. După cum știm cu toții, dispariția și implicit decesul unei persoane generează numeroase efecte juridice: în dreptul familiei, în dreptul succesoral, în dreptul proprietății, în materie fiscală etc., motiv pentru care o procedură precum cea analizată succint în prezenta lucrare mi se pare esențială și de nelipsit într-un sistem de drept democratic.